

O‘ZBEKISTON TEMIR YO‘LLARI” AJDA TEMIR YO‘L TRANSPORTI XIZMATLARI SIFATINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI: YO‘LOVCHI VA YUK TASHISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH

G‘Ayrat Nuraliyev Mamadali o‘g‘li

O‘zbekiston temir yo‘llari AJ yetakchi mutaxasissi

Toshkent davlat transport universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ faoliyatida temir yo‘l transporti xizmatlari sifatini oshirishning zamonaviy mexanizmlari, yo‘lovchi va yuk tashish jarayonlarini takomillashtirishning tashkiliy-iqtisodiy hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Temir yo‘l transportining mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni, transport xizmatlariga bo‘lgan talabning ortib borishi va iste’molchilarning xizmat sifati bo‘yicha zamonaviy talablari asosida xizmat ko‘rsatish jarayonlarini takomillashtirish masalalariga alohida e’tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ, temir yo‘l transporti, transport xizmatlari, xizmat sifati, yo‘lovchi tashish, yuk tashish, logistika, transport samaradorligi, xizmat ko‘rsatish sifati.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasida temir yo‘l sohasini isloh qilishning muhim huquqiy asoslaridan biri 2023-yil 10-oktabrda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-329-son qaroridir. Mazkur qarorda temir yo‘l transporti sohasini tubdan isloh qilish, sog‘lom raqobat muhitini shakllantirish, xususiy sektorni jalb qilish, biznes jarayonlarini raqamlashtirish, boshqaruvning zamonaviy usullarini joriy etish va tranzit salohiyatidan samarali foydalanish maqsadlari belgilangan. Hujjatda tashish xizmatlarining uzluksizligi, sifatliligi, xavfsizligi, barqarorligi va ishonchligini ta’minlash ustuvor vazifalardan biri sifatida qayd etilgan.

Mazkur qarorning ahamiyatli jihatlaridan biri shundaki, unda yo‘lovchi va yuk tashish jarayonlarini takomillashtirish faqat infratuzilmani yangilash bilan cheklanmasligi, balki boshqaruv, xizmat ko‘rsatish, logistika va axborot almashinuvi jarayonlarini ham takomillashtirish zarurligi belgilangan. Xususan, 2023-2025-yillarda “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJda raqamli transformatsiyani jadallashtirish bo‘yicha alohida “Yo‘l xaritasi” tasdiqlangan. Unda yo‘lovchi tashishni boshqarishning avtomatlashtirilgan milliy tizimini joriy etish, yuk tashishlarni tezkor boshqarish axborot tizimini ishlab chiqish hamda “Yagona darcha” tamoyili asosida mijozlar bilan ishlash tizimini rivojlantirish kabi vazifalar nazarda tutilgan.

ASOSIY QISM

Temir yo'l xizmatlari sifatini baholashda real statistik ko'rsatkichlardan foydalanish alohida ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil davomida mamlakat temir yo'l transportida 10,5 million nafar yo'lovchi tashilgan. Bu 2024-yilga nisbatan 0,7 million nafarga ko'p bo'lib, bir kunda o'rtacha 28,8 ming nafar yo'lovchi temir yo'l transportidan foydalangan.

Ushbu ko'rsatkich temir yo'l xizmatlari sifatini oshirish masalasining amaliy ahamiyatini ko'rsatadi. Yo'lovchilar sonining ortishi bilan vokzallarning xizmat ko'rsatish imkoniyatlari, chipta sotish tizimlari, poyezdlar harakatining muntazamligi, vagonlarning texnik va sanitariya holati, axborot berish tizimi hamda yo'lovchilar xavfsizligiga qo'yiladigan talablar ham ortadi.

Milliy statistika qo'mitasining SIAT ma'lumotlar bazasida temir yo'l orqali tashilgan yo'lovchilar soni 2023-yilda 9,6 million, 2024-yilda 10,0 million va 2025-yilda 10,5 million nafarni tashkil etgani ko'rsatilgan. Demak, 2023–2025-yillar oralig'ida mazkur ko'rsatkich bosqichma-bosqich oshgan.

Yo'lovchi tashish hajmining ortishi xizmat sifatini yangi bosqichga olib chiqishni talab qiladi. Masalan, yo'lovchilar oqimi yuqori bo'lgan yo'nalishlarda poyezdlarning jo'nash va yetib kelish vaqtlarini muvofiqlashtirish, vokzallarda yo'lovchilar oqimini to'g'ri tashkil etish, kutish joylari va sanitariya sharoitlarini yaxshilash, axborot tablolarining aniqligini ta'minlash hamda chiptalarni xarid qilish jarayonlarini soddalashtirish xizmat sifatining muhim elementlari hisoblanadi.

Yo'lovchi tashish tizimini rivojlantirish bo'yicha 2025-yil 27-dekabrda qabul qilingan PQ-391-son Prezident qarori ham muhim ahamiyatga ega. Mazkur qarorga muvofiq, 2030-yilgacha mahalliy yo'nalishlarda yillik yo'lovchi tashish ko'rsatkichini 10,5 million nafardan 23,5 million nafarga yetkazish, elektropoyezdlar qatnovi tashkil etilgan yo'nalishlar sonini 40 tadan 53 taga oshirish belgilangan.

Qarorda 2026-yildan boshlab elektrlashtirilgan 465 kilometr uzunlikdagi Buxoro–Xiva temir yo'l liniyasi orqali Toshkent-Urganch-Xiva yo'nalishida yuqori tezlikda harakatlanuvchi elektropoyezdlar qatnovini tashkil etish nazarda tutilgan. Shuningdek, uzunligi 196 kilometr bo'lgan Miskin–Nukus temir yo'lini elektrlashtirishni 2026-yil yakuniga qadar tugatish va mazkur yo'nalishda yuqori tezlikdagi elektropoyezdlar qatnovini tashkil etish vazifasi belgilangan.

Bu loyihalarning xizmat sifati nuqtayi nazaridan ahamiyati shundaki, elektrlashtirilgan yo'nalishlarda harakatni tashkil etish imkoniyatlari kengayadi, tashish tezligi va muntazamligini oshirish uchun sharoit yaratiladi. Masalan, Miskin-Nukus yo'nalishining elektrlashtirilishi Qoraqalpog'iston Respublikasining boshqa hududlar bilan transport aloqalarini rivojlantirish, yo'lovchilar uchun qatnov vaqtini qisqartirish va hududning transport jozibadorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

Temir yo'l transportida xizmat sifatining yana bir muhim tarkibiy qismi yuk tashish samaradorligidir. Milliy statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda temir yo'l transportida tashilgan yuklar hajmi 2023-yilda 73,7 million tonna, 2024-yilda 102,7 million tonna va 2025-yilda 105,8 million tonnani tashkil etgan.

2024-yildagi 102,7 million tonnalik ko'rsatkich 2023-yilga nisbatan sezilarli o'sishni anglatadi. 2025-yilda esa tashilgan yuklar hajmi 105,8 million tonnagacha oshgan. Bunday hajmda yuk tashish jarayonlarining samaradorligi faqat vagonlar soniga emas, balki vagonlarning aylanish tezligi, stansiyalarda turib qolish vaqti, yuklarni qabul qilish va topshirish jarayonlari, hujjatlarning rasmiylashtirilishi hamda logistika zanjirining muvofiqlashtirilishiga bevosita bog'liq.

2023-yil 10-oktabrdagi PQ-329-son qarorida yuk tashish xizmatlarini rivojlantirish, yuk vagonlari va konteyner xo'jaligini takomillashtirish, multimodal "eshikdan eshikkacha" tashuvlarni yo'lga qo'yish, logistika markazlari va terminallarini tashkil etish vazifalari belgilangan.

Masalan, korxona tomonidan eksport qilinayotgan mahsulotni temir yo'l orqali tashishda yuk jo'natuvchi uchun xizmat sifati faqat vagonning o'z vaqtida berilishi bilan belgilanmaydi. Buyurtmani rasmiylashtirish, yuk hujjatlarini tayyorlash, vagonni yuklash, stansiyaga qabul qilish, marshrutni shakllantirish, chegaradan o'tkazish va yakuniy manzilga yetkazib berish bosqichlarining o'zaro muvofiqligi ham muhimdir. Ushbu jarayonlarning birida kechikish yuzaga kelishi butun logistika zanjirining muddatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu sababli yuk tashish xizmatlari sifatini oshirishning muhim yo'nalishlaridan biri mijoz bilan ishlash jarayonlarini soddalashtirishdir. "O'zbekiston temir yo'llari" AJning rasmiy "Yagona darcha" tizimi mijozlarga temir yo'l transporti xizmatlaridan yagona platforma tamoyili asosida foydalanish imkoniyatini yaratishga qaratilgan. Tizimda xizmatlar, yo'riqnomalar, tarif kalkulyatori va murojaat qilish imkoniyatlari mavjud.

Bunday mexanizmning amaliy afzalligi shundaki, yuk tashuvchi korxona bir nechta bo'limga alohida murojaat qilish o'rniga xizmatlar bo'yicha ma'lumotlarni yagona tizim orqali olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, eksport qiluvchi korxona yuk turi, yo'nalishi, kerakli vagon yoki konteyner turi va tashish shartlariga oid ma'lumotlarni oldindan shakllantirishi mumkin. Bu hujjat aylanishidagi ortiqcha vaqtni kamaytirish va mijoz uchun xizmat ko'rsatish jarayonini tushunarliroq qilishga yordam beradi.

XULOSA

Umuman olganda, "O'zbekiston temir yo'llari" AJda transport xizmatlari sifatini oshirish ko'p bosqichli va kompleks jarayon hisoblanadi. Uning tarkibiga infratuzilmani modernizatsiya qilish, harakat tarkibini yangilash, yo'lovchilarga

xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirish, yuk tashish jarayonlarini optimallashtirish, elektron hujjat almashinuvini kengaytirish, logistika markazlari faoliyatini rivojlantirish, transport xavfsizligini mustahkamlash va mijozlar bilan ishlash mexanizmlarini takomillashtirish kiradi.

2023-yilgi PQ-329-son qarorida belgilangan islohotlar, 2024-yilda qayd etilgan infratuzilma va harakat tarkibini yangilash natijalari, 2025-yilda temir yo'l orqali 105,8 million tonna yuk va 10,5 million yo'lovchi tashilgani, shuningdek, 2026–2030-yillarga mo'ljallangan yirik infratuzilma loyihalari temir yo'l transportining rivojlanish jarayoni davom etayotganini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-oktabrdagi PQ-329-son "O'zbekiston Respublikasi temir yo'l transporti sohasini tubdan isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 27-dekabrdagi PQ-391-son "2030-yilga qadar temir yo'l transportida mahalliy yo'nalishlarda yo'lovchi tashish ko'rsatkichlarini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi, 2025-yil yakunlari bo'yicha temir yo'l transportida yo'lovchi tashish ma'lumotlari.
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasining SIAT ma'lumotlar bazasi, temir yo'l transportida tashilgan yuklar hajmi, 2023–2025-yillar.
5. "O'zbekiston temir yo'llari" AJning 2030-yilgacha rivojlanish strategiyasi.